

№ 01 (822)
Студзень 2021 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ☞ 75-годдзе: юбілей «Настаўніцкай газеты» – *стар. 3*
- ☞ Царкоўнае краязнаўства: гісторыя храмаў у Лучыне *стар. 4*
- ☞ Методыка: праграма школьнага краязнаўчага гуртка – *стар. 5 і 6*

З Новым годам і Хрыстовымі Народзінамі, землякі!

Аб гісторыі праваслаўя на Гомельшчыне

У Гомелі ў канцы мінулага лістапада пабачыў свет другі выпуск навукова-папулярнага выдання «Временник Церковно-исторической комиссии Гомельской епархии». Нагадаем, што з матэрыяламі першага яго выпуску чытачы змаглі знаёміцца ў пачатку 2019 года.

У чарговы выпуск былі ўключаны новыя і дапрацаваныя даследаванні краязнаўцаў і прафесійных гісторыкаў па гісторыі праваслаўнага жыцця на Гомельшчыне.

Сярод матэрыялаў зборніка вылучым артыкулы праціаіерэя, кандыдата багаслоўя, настаіцеля Гомельскага храма свяшчэннамуначніка Аляксандра Лапушанскага «Жизнеописание протоиерея Владимира и Лидии Серебряковых», клірыка Тураўска-Мазырской епархіі, іерэя Расціслава Бандарэнкі «История православного прихода Храмовической Свято-Николаевской церкви Брагинского района», гомельскіх краязнаўцаў Юрыя Страдомскага «Софроний Бекаревич. Семейная история сельского священника» і Сяргея Цыкунова «Ветка старообрядческая».

Адной з тэмаў чарговага выпуску «Временника» стала 30-годдзе адраджэння Гомельскай епархіі, што адзначалася летася. За мінулыя тры дзесяцігоддзі было адкрыта нямала праваслаўных прыходаў і ў Жлобінскім благачынні. Больш падрабязна пра гэта можна прачытаць у артыкуле аўтара гэтай нататкі «Возрождение православной жизни на Жлобинщине».

Наклад другога выпуску «Временника» абмежаваны, усяго 99 асобнікаў.

Мікалай ШУКАНАЎ, краязнаўца, г. Жлобін

Два тамы дакладаў краязнаўчага форуму

Нагадаем, што амаль год таму ў Мінску прайшоў I Рэспубліканскі краязнаўчы форум Беларусі. Яго правялі ГА «Беларускі фонд культуры» і Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, а таксама іншых зацікаўленых устаноў. Форум фактычна падсумаваў вынікі працы айчынных даследчыкаў роднага краю канца мінулага стагоддзя і першых дзесяцігоддзяў XXI ст., дазволіў радзімазнаўцам сустрэцца і пагутарыць пра перспектывы далейшага развіцця краязнаўчага руху.

А пры канцы мінулага году ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» пры фінансавым садзейнічанні кампаніі «ЛТ» выйшлі ў свет матэрыялы першага форуму краязнаўцаў Беларусі.

У ладны двухтомнік – разам амаль 1000 старонак – увайшлі ўсе даклады, што

прагучалі за два дні сустрэчы краязнаўцаў, а таксама дадатковыя матэрыялы, датычныя важнага мерапрыемства. Даследаванні ахопліваюць усе рэгіёны Беларусі, розныя гістарычныя перыяды і тэматыку – гісторыя паселішчаў, рамёствы, радаводы звычайных людзей і традыцыйная культура, шляхецкія роды і культура, царкоўная гісторыя, міжканфесійныя стасункі,

жыццё прадстаўнікоў розных народаў, прамысловая гісторыя на тэрыторыі Беларусі ды інш.

З улікам абмежаванага тыражу са зборнікам можна азнаёміцца ў Нацыянальнай, абласных і Мінскай гарадской бібліятэках, абласных краязнаўчых музеях, Нацыянальным гістарычным музеі і Беларускам фондзе культуры.

Уласная інфармацыя

Сябры, вітаем усіх, хто падпісаўся на нашу з вамі краязнаўчую газету на 1-е паўгоддзе 2021 года! Удзячныя сталым падпісчыкам і вітаем новых. Наше кола пашыраецца. Будзем імкнуцца апраўдаць вашыя чаканні. Шчасця ў новым годзе!

25-гадовы шлях Дзяржавы

29 снежня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя самай вялікай, маштабнай і комплекснай працы ў найноўшай гісторыі беларускай дзяржавы – даследавання «Рэспубліка Беларусь: 25 лет созидания и свершений». Выйшла ў свет у выдавецтве «Беларуская навука». Галаўной арганізацыяй па падрыхтоўцы і выпуску выдання стала Нацыянальная акадэмія навук Беларусі.

Удзел у прэзентацыі ўзялі старшыня прэзідыума НАН Беларусі Уладзімір Гусакоў, першы намеснік старшыні прэзідыума НАН Беларусі Сяргей Чыжык, генеральны дырэктар НББ Раман Матульскі, супрацоўнікі і чытачы бібліятэкі.

Фундаментальнае і наватарскае даследаванне адлюстроўвае сучасны погляд на Беларусь і станаўленне нашай дзяржавы. Ва ўступным слове Уладзімір Рыгоравіч адзначыў вялікі аб'ём праведзенай аўтарамі працы і іх унёсак у аналіз працэсу станаўлення суверэннай дзяржавы. Прадстаўляючы выданне, ён згадаў што «гэтым значным даследаваннем займалася больш за 400 аўтараў, у тым ліку супрацоўнікі Нацыянальнай бібліятэкі. Творчы калектывы арыентаваўся на навукова-папулярны пераказ матэрыялу і яго даступнасць для чытачоў розных узростаў груп».

Гісторыю краіны ўдалося аб'яднаць у сямі малюніках ілюстраваных

тамах. Кожны том адлюстроўвае найважнейшыя вынікі ўмацавання нацыянальнай дзяржаўнасці: інстытуты ўлады і кіравання, правы і свабоды грамадзянаў, эканамічная мадэль, развіццё прамысловасці, аховы здароўя і адукацыі, фізічнай культуры і спорту, архітэктуры і горадабудаўніцтва, мовы і літаратуры, мастацтва.

Р. Матульскі падкрэсліў: «Нацыянальнае акадэмічнае навук, наш даўні партнёр, стварыла сапраўдны шэдэўр паліграфіі! Гэта своеасаблівая багатая і ілюстраваная энцыклапедыя, што ёсць працягам цудоўных існуючых навуковых градыцыяў і той вялікай працы, якая зроблена НАН. Гэта ўсё тое, што так ці інакш

тычыцца кожнага жыхара нашай краіны».

Стваральная дзейнасць народа, творчыя здзяйсненні і дасягненні незалежнай Беларусі патрабуюць глыбокага асэнсавання. Навуковы аналіз і яго асэнсаванне дазволіць атрымаць урокі, здабыць трывалы падмурак нацыянальнай дзяржаўнасці і пе-

раканацца ў правільнасці абранага шляху.

Пра канцы мерапрыемства У. Гусакоў перадаў у фонды НББ даследаванне «Рэспубліка Беларусь: 25 лет созидания и свершений». З ім можна пазнаёміцца ў музеі кнігі.

Паводле паведамлення аддзела сувязяў з грамадскасцю НББ

На тым тыдні...

Ратуемся спадчынай

*23 снежня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшла інфармацыйна-асветніцкая імпрэза, прысвечаная 60-годдзю бібліяграфічнага бюлетэна «**Новыя кнігі: па старонках беларускага друку**». Гэта адно са старэйшых выданняў бібліятэкі, якое штомесяц знаёміць з навінкамі айчыннага кнігавядання і падзеямі гісторыка-культурнага жыцця. Ім карыстаюцца розныя катэгорыі спецыялістаў, незалежна ад узроўню інфармацыйнай культуры, узросту, адукацыі, прафесійных і асабістых зацікаўленняў. Аператыўны выхад у свет, наяўнасць актуальных і цікавых беларусазнаўчых матэрыялаў надаюць яму статус каштоўнай крыніцы інфармацыі.

Імпрэза дала экскурс у гісторыю бюлетэна, распавяла пра яго асаблівасці і змест, нагадала пра людзей, якія стваралі своеасаблівы бібліяграфічны летапіс краіны.

У межах мерапрыемства прайшло прадстаўленне новага друкаванага навукова-папулярнага выдання НББ «Беларусь вачыма бібліяграфа», зробленага паводле тэматычных дадаткаў бюлетэна «Новыя кнігі: па старонках беларускага друку». У ім сабраныя матэрыялы пра падзеі айчынай гісторыі, старажытныя беларускія роды, гарады, дэкаратыўна-ўжытковыя мастацтва, народныя святы і абрады і інш.

*У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь **28 снежня** адкрыўся выставачны праект «**Другое нараджэнне. Рэканструкцыя яўрэйскай калекцыі Беларускага дзяржаўнага музея ў 20 – 30-х гг. XX ст.**», падрыхтаваны сумесна з Музеем гісторыі і культуры яўрэйў Беларусі, Нацыянальным архівам Рэспублікі Беларусь і Нацыянальным мастацкім музеём Рэспублікі Беларусь.

20 студзеня 1919 г. у Мінску быў адчынены Абласны музей, які 31 жніўня 1923 г. быў рэарганізаваны ў Беларускі дзяржаўны музей (БДМ). Праз год на яго пляцоўцы пачаў працу новы, унікальны яўрэйскі аддзел. Праца яго была нядоўгай, але паспяховай і фактычна завяршылася пасля скасавання Вялікай Айчыннай вайны.

У 2019 г. у фонды Нацыянальнага гістарычнага музея быў перададзены шэраг прадметаў нявызначанага паходжання. Дзякуючы ўліковым нумарам, што захаваліся на іх, атрымалася вызначыць, што прадметы паходзяць з даваеннага збору БДМ. Сярод перададзенага – 22 прадметы мелі адносіны да яўрэйскай культуры.

У гэты ж час з Ізраільскага музея (г. Іерусалім) прыйшло паведамленне, што ў іх зборы знаходзіцца музейны прадмет «Кабалістычны амулет», на якім нанесены нумар і штамп БДМ. Падзея дала штуршок для наступных пошукаў, знайшліся дзесяць музейных прадметаў з нумарамі і штапамі БДМ.

На выставе наведнікі пабачаць рэдкую для Беларусі калек-

цыю тасаў (шчыткі для скруткаў Торы) XIX ст., ханукальную свяціліцу XVIII ст., унікальны арон ха-кадэш (сінагагальны каўчэг) XVIII ст. з Узлянскай сінагогі, карціны вядомага беларуска-яўрэйскага жывапісца Юдаі Пэна, графіку Янкеля Кругера, унутраныя дакументы БДМ 1920 – 1930-х гг.

Гэта ўсё, і яшчэ шмат цікавага, можна пабачыць да 28 лютага.

*30 снежня ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага пачала працу выстава жывапісу, графікі і дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва «**Агни майго горада**», прысвечаная 10-годдзю Музея гісторыі горада Мінска, дзе прадстаўленыя творы мастацтва з фондавых калекцыяў Музея гісторыі горада Мінска. Легася ўстанова адзначыла сваё 10-годдзе, у яго структуры створана 9 пастаянных экспазіцыяў, папаўняюцца і растуць музейныя калекцыі.

На выставе прадстаўленыя мастацкія творы, паводле якіх можна прасачыць, як змяняўся горад цягам пасляваенных гадоў. У працах Леаніда Дударэнкі адлюстраваная ўтульнасць старых прадмесцяў і вулачак, у Барыса

Аракчэева – яркія парады і дэманстрацыі, у Леаніда Шчамялёва і Уладзіміра Тоўсціка – непаўторны каларыт гісторыі і сучаснасці, у Рыгора Сіціцы – гістарычная атмасфера і памяць стагоддзяў на старых мурах. Малюнкі з натурны У. Стэльмашонка перадаюць маштаб ваенных разбурэнняў 1940-х гг. і пачатак складанага этапу адраджэння горада, прыўзняты мастрой энтузіязм пасляваеннага аднаўлення. Надзеяй на добрую светлую будучыню прасякнутыя творы Івана Мядзведзева, Аляксандра Пуцейкі, Б. Аракчэева і Мікаіла Назарчука, Міхаіла Савіцкага. Творы 1970 – 1980-х гг. адзначаныя налёгам настальгіі па старым горадзе ў працах Леаніда Дударэнкі і Віктара Маркаўца. Сум па драўляным Мінску, што сыходзіць, адлюстравана ў Уладзіміра Ісачанка. Вобраз горада XXI ст. ствараюць мастакі новага пакалення: Васіль Пяшкун, Глеб Отчык, Юрый Крупянкоў, Васіль Зянько.

На выставе працуе відэазаон, дзе можна паглядзець дакументальныя фільмы пра Мінск.

Парадны і будзённы, пахмурны і сонечны Мінск чакае на выставе да 14 лютага.

*16 снежня ў Аршанскай гарадской мастацкай галерэі В.А. Грамыкі пачала працу персанальная выстава Ірыны Арбузавай «**Магія камяня**». На ёй прадстаўленыя больш за 30 карцінаў, вышывных бісерам, мінераламі і натуральнымі камянямі. Аўтар робіць камень цэнтрам кампазіцыі, бісер дапамагае раскрыць і падкрэсліць колеравую гаму, глыбіню мінералу, каменя ці кроплі чэшскага шкла. Бісер – гэта палітра мастацкі, а чорны аksamіт – холст, на якім натуральны і штучны матэрыялы паўстаюць у выгадным святле.

Скарыстаная інфармацыя з паведамленняў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, Музея гісторыі горада Мінска, сайта газеты «Аршанская газета»

Фота з сайта nastaynickaya.by

На сваім Алімпе, на бярэзінскім

Рупліўцы слова, пісьменнікі Бярэзіншчыны – гонар роднай зямлі. Ведаць пра іх – справа годная. Чарговую дапытлівасць у слазванні роднага краю праявілі наведнікі аддзялення дзеённага знаходжання пажылых людзей ТПСАН, актывісты клуба «Краевед». Узбагаціць веды пра слынныя землякоў дазволіла арт-гасцёўня «Літаратурныя галасы Бярэзіншчыны», зладжаная супрацоўнікамі Бярэзінскай раённай бібліятэкі. Была прадстаўленая галерэя бярэзінскіх літаратараў. Каларытныя абліччы мясцовых пісьменнікаў сталі вобразна бачнымі і пацудова адчувальнымі дзякуючы спалучэнню краязнаўства і тэатрызацыі. Перш слухачам было прадстаўленае рэйтынг-дасье «Хто ёсць хто сярод бярэзінскіх літаратараў», агучаны прозвішчы землякоў, якія не саступаюць па папулярнасці знакамітым пісьменнікам і з'яўляюцца іх літаратурнымі лабарацімамі. Сярод іх – пісьменнік-франтавік Рыгор Няхай, пісьменнік-натураліст Рыгор Ігнаценка, камедыёрграф Міхась Скрыпка, байкапісец Ігнат Сабчук, прыхільнік жанру фантазі Аляксей Бычкоўскі. Распаведы былі падмацаваныя фактамі з біяграфіяў пісьменнікаў і ацэнкай літаратурных крытыкаў. Бліц-рэклама «Пісьменнік мовой лічбаў» пераканаўча засведчыла: нам ёсць кім ганарыцца! На бярэзінскім літаратурным Алімпе – 3 кандыдаты філалагічных навук, 2 лаўрэаты Дзяржпрэміі Беларусі, 2 ганаровыя грамадзяне, 1 прафесар, у гонар 4-х названых вуліцы, 14 літаратараў – настаўнікі, 7 – журналісты, ёсць таксама супрацоўнік Адміністрацыі Прэзідэнта, рэдактар абласной тэлерадыёкампаніі ва

Украіне, мастак, шахцёр і токар, інжынер, акцёр і дыктар радзё.

Прадставіць адметнасць пісьменніцкага майстэрства бярэзінскіх пісьменнікаў на вечарыне дапамагла тэатрызацыя. Ажылі сюжэты апавяданняў «Вяргіня і гладыёлус» уладальніка прэміі «Залаты Купідон» Яўгена Хвалея, «Апошніе прызнанне» аўтара «Правінцыйных казак» Аляся Бычкоўскага, «Цукеркі» старшыні Мінскага абласнога Саюза пісьменнікаў (былога настаўніка ў Бярэзінскім раёне) Міхася Пазнякова. Асабліва цікавае выклікалі «жывыя эпізоды» з аўтабіяграфічных апавесцяў «Жывыя казкі» Алы Саскавец – уладальніцы прэміі «Серебряное перо» ў намінацыі «Драматургія», «Горкую лілею закахашу» Святланы Лобач – кандыдата філалагічных навук. Іх творы адлюстравалі падзеі 1940 – 1950-х у краіне і ў райцэнтры Беразіно.

Арт-цыкл «Прысвячэнні землякам» пазнаёміў з творами мясцовых пісьменнікаў, у якіх апетыя слынныя ў раёне асобы. «Валада пра партызанку Марыю Рамановіч» Івана Маркевіча прысвячэнная ўраджэньцы бярэзінскай вёскі Ягадка, настаўніцы, у гады вайны партызанскай

разведчыцы, чьё імя 55 гадоў носіць вуліца Беразіно. Паэма Гертруды Шчур «Сонечны пэндзаль» і раман-эсе Яўгена Хвалея «Серабрыстыя таполі» прысвячэнныя сьліннаму мастаку, стваральніку партрэтаў Пушкіна, Міцкевіча, Напалеона – Валенцію Ваньковічу, палотны якога прадстаўлены ў музеях Англіі, Францыі, Італіі, Расіі, Польшчы, Літвы. Цікавыя, нават містычныя факты творчасці, сямейнага і свецкага жыцця Ваньковіча ў Беларусі, Пецярбурзе (у час навучання ў Імператарскай акадэміі мастацтваў) і ў Еўропе пад час трохгадовай творчай стажыроўкі прадставіў імпрэзаваны маналог яго спадарожніцы жыцця Ангелы «Быць жанкай мастака – мастацтва», які падрыхтаваў тэатр аднаго акцёра раённай бібліятэкі.

Удзельнікі арт-гасцёўні адзначылі высокі спазнаўчы і краязнаўчы ўзровень мерапрыемства, якое дазволіла даведацца пра культурную спадчыну роднага краю, якой мы можам і павінны ганарыцца. Пачутае і ўбачанае падштурхоўвае да чытання твораў землякоў.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчыца аддзела маркетынгу
Бярэзінскай цэнтральнай
раённай бібліятэкі

Юбілей газеты настаўнікаў

21 снежня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь прайшло адкрыццё часовай экспазіцыі «Настаўніцкая газета». 75 гадоў з асветнікамі Беларусі», прысвечаная 75-годдзю з дня выхаду першага нумара спецыялізаванага выдання для педагогаў краіны.

«Настаўніцкая газета» – адна з найстарэйшых у перыёдыцы краіны. Першы нумар убачыў свет 20 снежня 1945 года. Газета асвятляе праблемы адукацыі і выхавання, пытанні педагагічнай навукі і практыкі, аналізуе развіццё педагагічнай думкі Беларусі, інфармуе аб правядзенні рэформы агульнаадукацыйнай школы, пераўладкаванні сістэмаў прафесійнай падрыхтоўкі і вышэйшай адукацыі, расказвае пра навучанне ў краінах замежжа. Выданне адрасаванае настаўнікам, выкладчыкам, навукоўцам, навучэнцам, студэнтам, а таксама іх бацькам. «Настаўніцкая газета» двойчы ўзнагароджаная прэміяй Нацыянальнага конкурсу друкаваных сродкаў масавай інфармацыі «Залатая Ліцера» ў намінацыі «Лепшае галіновае выданне» (2011 г. і 2015 г.).

Цяпер рэдакцыя «Настаўніцкай газеты» з'яўляецца часткай рэдакцыяна-выдавецкай установы «Выдавецкі дом «Педагагічная прэса», які ажыццяўляе вытворчасць і выпуск у свет не толькі «Настаўніцкай газеты», але і навукова-педагагічнага часопіса «Народная асвета», газет для падлеткаў «Переходный возраст» і «Раніца», газеты для замяшчальных бацькоў і спецыялістаў па сямейным уладкаванні «Домой!», часопіса аб беларускім спорце «Спортtime», сеткавага выдання pg-press.by.

У рамках часовай экспазіцыі прадстаўленыя дакументы, фотаздымкі, узнагароды выдання, асабістыя рэчы і рукапісы першага рэдактара газеты А.С. Крушынскага. Прадметы выставы ілюструюць цікавыя праекты і напрамкі дзейнасці газеты, а таксама нагадваюць наведнікам пра прафесіяналізм, апантанасць і адданасць журналістаў «Настаўніцкай газеты» сваёй годнай справе.

Пабачыць выставу, прысвечаную педагагічнаму выданню можна па 21 студзеня.

Паводле паведамлення арганізатараў

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» віншуюць калектыў «Настаўніцкай газеты» з паважным юбілеем. Шчыра зычым супрацоўнікам моцы і плёну, здароўя і натхнення, а самому выданню – годна інфармаваць настаўнікаў краіны з найлепшымі набыткамі педагагічнай думкі дзяржавы, быць вартымі прадаўжальнікамі асветы краю і людю, традыцыі якой у Беларусі сягаюць у глыбіню стагоддзяў.

Сёлета спаўняецца

(падаецца ў зваротна-храналагічным парадку)

Ефрасіння Полацкая (свецкае імя Прудслава; каля 1101 ці 1104, Полацк – 1173), полацкая князёўна, асветніца і мецэнатка, першая жанчына гэтага гістарычнага перыяду, кананізаваная ў святых, – 920 гадоў з дня нараджэння.

Дзяржынск, горад, цэнтр раёна Мінскай вобласці (1146) – 875 гадоў з пачатку існавання.

Крыж Ефрасінні Полацкай, унікальны твор старабеларускага эмальернага мастацтва, рэлігійная і духоўная святыня беларусаў – 860 гадоў з часу стварэння.

Альгерд (1296 – 1377), князь краўскі і віцебскі, вялікі князь ВКЛ – 725 гадоў з дня нараджэння.

Ашмянны (1341), горад, цэнтр раёна Гродзенскай вобласці – 680 гадоў з часу першага ўпамінання ў «Хроніцы літоўскай і жамойцкай».

Беларуска-Літоўскі летапіс 1446 г., першы агульнадзяржаўны летапісны звод ВКЛ – 575 гадоў з часу стварэння.

Алелькавіч Юрый (каля 1531 – 1578), дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ – 490 гадоў з дня нараджэння.

Бернардоні Джавані (Ян) Марыя (1541(?) – 1605), італьянскі архітэктар і матэматык, які працаваў у ВКЛ, аўтар праекта і

кіраўнік будаўніцтва касцёла Божая Цела ў Нясвіжы – 480 гадоў з дня нараджэння.

«Азбука» Лаўрэнція Зізанія, першы ў Беларусі і Украіне буквар (1596) – 425 гадоў з часу выдання.

Уніяцкая (Грэка-Каталіцкая) Царква ў Беларусі (1596 – 1839), аб'яднанне грэка-каталіцкіх (уніяцкіх) епархій у Беларусі – 425 гадоў з часу стварэння.

Капеевіч (Капееўскі) Ілья Фёдаравіч (1651 – 1714), асветнік, перакладчык, выдавец, літаратар – 370 гадоў з дня нараджэння.

Валіцкі (сапр. Міцкевіч) Міхал (1746, Навагрудчына – 1828), авантурыст, філантроп, гаспадарчы дзеяч – 275 гадоў з дня нараджэння.

Солтан Станіслаў (1746 ці 1756 – 1836), дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ – 275 гадоў з дня нараджэння.

Дадэрка (Дзядзерка) Якаў Ігнацій (1751 – 1829), першы мінскі рымска-каталіцкі епіскап – 270 гадоў з дня нараджэння.

Слупскі тэатр Радзівіла (1751 – 1760), адзін з першых тэатраў Беларусі – 270 гадоў з часу стварэння.

Слонімскае тэатр Агінскага (да 1771 – пасля 1791), прыдворнае тэатральнае трупы вялікага гетмана літоўскага М.К. Агінскага – 250 гадоў з часу заснавання.

Штаўбэрт Аляксандр Ягоравіч (1781 – 1843), расійскі архітэктар, па праектах якога пабудаваны Бабруйскае крэпасць, сабор Аляксандра Неўскага на яе тэрыторыі, Мінская і Слупская брамы ў Бабруйску і інш., – 240 гадоў з дня нараджэння.

Чарноўскі Казімір Гаўрылавіч (1791, Бялыніцкі раён – 1847), адзін з вынаходнікаў падводнага карабля – 230 гадоў з дня нараджэння.

Багаткевіч Аляксандр Міхайлавіч (1796, Віцебская губерня – 1831(?)), кнігазнавец, бібліятэкар, бібліяграф, педагог – 225 гадоў з дня нараджэння.

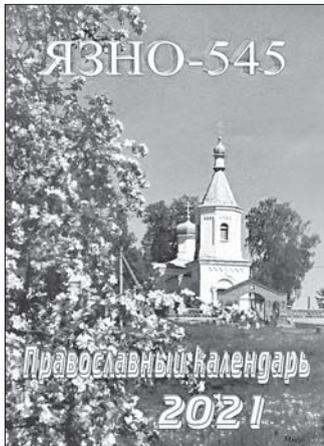
(Заканчэнне ў наступным нумары)

Каляндар да юбілею мястэчка

Царкоўнае краязнаўства 3 гісторыі трох храмаў Лучына

Кожны юбілей па-трабуе новыя ідэі. А чым адзначыць такую салідную дату, як 545-годдзе? Менавіта столькі ў 2020-м споўнілася старажытнаму Язну, што ў Мёрскім раёне.

Жыхарка аграгарадка, колішняга мястэчка, Ірына Стома прапанавала прысвяціць падзеі насценны каляндар на 2021-ы. Ідэю падтрымаў сельсавецкі актывіст Афарменне выдання займалася бібліятэкар Ларыса Карпава, у рэдакцыйны калектыв увайшлі старшыня сельвыканкама Ваяліціна Фядзьковіч, завуч мясцовай школы Ірына Кухцінская і загадчыца дзіцячага сада Ірына Балай. Свае вершы прапанавала кіраўнік справамі Марына Селівёрстава. Так у прыватным выдавецтве нарадзіўся «Праваслаўны каляндар-2021» з вывай язенскай Спаса-Праабражэнскай царквы ў атачэнні зеляніны на вокладцы.

«Ёсць у свеце месцы, куды цягне», – сцвярджае вершам М. Селівёрстава, а здымкі дэманструюць славу тая, якімі ганарыцца гэты край: храм, азёры і помнікі, крыніца Святога Яна, валун.

Гістарычныя звесткі кажуць, што Язна як уладанне Галіцкіх упершыню згадваецца ў 1475 годзе. Было ў складзе Расійскай імперыі і Польскай дзяржавы, з 1939-га – у складзе БССР. Самыя раннія здымкі населенага пункта адносяцца да 1918 года. Таму на студзенскай старонцы размешчаны звесткі пра сельскі Савет, яго рэарганізацыю і кіраўнікоў.

Самай вядомай установай паселішча з'яўляецца ўчастковая балыніца. Па выніках 2015 года яна прызнаная найлепшай у вобласці і краіне, павадзяла старонка за люты. Сакавіцкая выдзеленая прадпрыемству меліярацыйных сістэм. Красавіцкая прысвечаная выратавальнікам. Майская ўшаноўвае пераможцаў – мясцовых удзельнікаў Вялікай Айчыннай. Чэрвеньская інфармуе пра сферу паслуг – магазіны і аддзяленне паштовай сувязі. У ліпені даніна павагі аддадзена калектыву лясніцтва і дарожнікам.

У жніўні ў Язне будуць урачыста святкаваць не толькі яблычны Спас, але і 100-годдзе Спаса-Праабражэнскай царквы.

Верасень – школьны месяц. А навучанне дзяцей пачалося ў Язне ў далёкім 1897 годзе. Кастрычнік стваральнікі календара аддалі культуры. У Дома культуры, бібліятэкі і музычнай школы нямала слаўных справаў. У лістападзе святкуюць прафесійнае свята аграрыі, у нашым выпадку – работнікі КУП «Язна». Снежань суправаджаюць звесткі пра яслі-сад і сацыяльных работнікаў.

Каляндар расказвае таксама пра самых вядомых людзей краю. Гэта былі камісар партызанскага атрада і адзін з першых старшын Яў калгаса Сельвестр Жонаў, паэтэса Тамара Яцкевіч, празаік, драматург і журналіст Пётр Сіняўскі, краязнаўца Уладзімір Ляўковіч, які 21 гадоў узначальваў сельсавет. Членам Беларускага саюза мастакоў з'яўляецца Міхаіл Ляўковіч. «Чалавекам года Мёршчыны» быў названы ўчастковы Віктар Гардукевіч. Мае мноства талентаў, актывіўны ўдзельнік народнага калектыву «Язынка», адзін з арганізатараў фестывалю «Язенскі Благовест» урач агульнай практыкі Язенскай участкавай балыніцы Уладзімір Пашковіч. Тамара Касатава – гаспадыня аграсядзібы «Клённая», народны майстар па саломцы, вышыўцы і вязанню. Яе каляжанка – гаспадыня аграсядзібы «Белыя Росы» Наталля Жойдзік. Стварыла і кіруе народным фальклорным калектывам «Язынка» Ларыса Бервячонак. Юлію Бахір ведаюць як кандыдата гістарычных навук, дацэнта, выкладчыка кафедры гісторыі Беларусі ВДУ імя П. Машэрава, аўтара больш за 35 навуковых публікацый.

Паводле паведамлення сайта газеты «Мёрскія навіны»

Восемдзесят гадоў мясцовыя жыхары аграгарадка Лучын Рагачоўскага раёна не мелі магчымасці маліцца ва ўласным храме, служыць там літургіі. Таму вяскоўцы з вялікім трапятаннем ставяцца да цяперашняга храма, асвечанага ў гонар Казанскай іконы Божай Маці, адкрытага ў 2017 г. Згадаць гісторыю існавання праваслаўных храмаў у вёсцы вырашылі вучні Лучынскай школы разам са сваім настаўнікам гісторыі.

Першая згадка пра Лучын адносіцца да 1136 г. Мясцовыя жыхары ганарацца даўняй гісторыяй існавання свайго паселішча. Другое ўпамінанне звязана са згадваннем царквы. З Іпацьеўскага летапісу вядома, што ў князя Рурыка, які вяртаўся з сям'ёй з Ноўгарада ў Смаленск і спыніўся ў Лучыне, 4 траўня 1172 г. нарадзіўся сын Расціслаў, які пры хрышчэнні атрымаў імя Міхаіл. У гонар гэтай падзеі Лучын быў падараваны Расціславу, пазней тут была пабудаваная царква Святога Міхаіла.

У апоўдні Уладзіміра Караткевіча «Ладдзя распачы» ёсць яшчэ адна згадка пра царкву Святога Міхаіла ў Лучыне:

«...дыякан царквы Святога Міхаіла, што ў Лучыне пад Рагачовам, запісаў у сваім летапісе:

«...таго года, у ясны майскі дзень, празніўе Рагачоўскімі вуліцамі страшы, як землятрус, шматроўны грукат. І было гэта так, што немаўляты плакалі, сабакі вылі, як падчас зацьмення божага сонца, а каровы мыкалі жаласна і працяжна...».

Аб якой падзеі ідзе гаворка ва ўспомінах дыякана царквы Святога Міхаіла, застаецца загадкай, які і сам летапіс.

Ужо ў XVI ст. Лучын згадваецца ў сувязі са Свята-Мікалаеўскай царквой, якая прастаяла да першай паловы XX ст. Пра яе значнасць сведчыць загад рагачоўскага староства ад 1696 г. аб замацаванні верхняку за двюма цэрквамі ў Рагачове «сёлаў блізкіх і далёкіх». У гэтым дакуменце ўказана, што мясцовыя прыхаджане павінны хрысціць дзяцей і ўступаць у шлюб толькі ў сваёй Лучынскай царкве.

У 1854 г. Свята-Мікалаеўская царква знаходзілася ў маёнтку памешчыка Дзмітрыя Турчанінава, прыход склаўся з 328-і душ мужчынскага полу. У 1865 г. за кошт казны была пабудаваная драўляная, халодная царква, якая неадразувава рамантавалася на грамадскія сродкі. У 1895 г. пашырэная прыбудовай з паўднёвага і паўночнага бакоў. У 1897 г. тут налічвалася 1380 вернікаў мужчынскага і жаночага полу.

У краязнаўчым кутку Лучынскай базавай школы захоўваецца схема з апісаннем знешняга і ўнутранага выгляду царквы, выкананая мясцовым жыхаром вёскі Пятром Рыгоравічам Неберавым, 1918 г.н. Па апісанні старажыла на званіцы царквы

было пяць званоў, адзін з іх быў падараваны невядомым. Званіца мела чатыры незашклёныя вокны – на поўдзень, поўнач, усход, захад, якія зачыняліся аканіцамі. Будынак царквы быў блакітнага колеру, дах ацэнкаваны, унутраны звод упрыгожаны зорачкамі. На сценах намаляваныя анёлы, виселі абразы, некаторыя вышытыя золатам на парчы. Царква абгароджаная бярвеннямі з вертыкальнымі слупамі з камення і цэглы, пакрытымі бляшанымі вецкамі. Размяшчалася на самым высокім і вельмі прыгожым месцы. Сёння тут школьная спартыўная пляцоўка.

Мясцовыя жыхары звязваюць знікненне храма з падзеямі Вялікай Айчыннай вайны. Але старажыл вёскі Ніна Апанасюна Ананчыкава, 1938 г.н., добра пра гэта памятае з успамінаў сваёй маці.

З УСПАМІНАЎ МАЦІ Н.А. Ананчыкавай. Царква перастала працаваць яшчэ да вайны. У 1937 г. з яе быў зняты крыж і скінутыя купалы, храм перастаў дзейнічаць. Мама ўжо ў 1938 г. вазіла хрысціць Ніну Апанасюну ў г. Бабруйск. Мясцовыя жыхары, спрабуючы захаваць святыню, уначы выкралі званы і закапалі недзе ў лесе.

Ацалелыя разваліны храма немцы ў ваенны час выкарыстоўвалі для будаўніцтва бункераў і моста праз Дняпро. Цяпер у Лучыне адбудаваны новы храм, ініцыятарамі і фундатарам будаўніцтва якога сталі ўрадженец вёскі Лучын Уладзімір Андрэевіч Казакоў і яго сын Аляксандр. Аляксандр Уладзіміравіч – урадженец г. Сургут (Расія), дзе і жыве са сваёй сям'ёй, часта наведвае любімую вёску (пра новы храм мы пісалі ў газеце раней. – «КГ»).

У будаўніцтве маюцца асабліваці. Купалы выраблялі спецыялісты з Украіны і Беларусі бацька і сын Вячаслаў і Дзмітрый Пабядзінскія, Мікалай Мірашнінэнка і Сяргей Качан (Горлаўка). Асноўны купал пакрыты «усечаным ромбам», а «капялюш» на званіцы пакрыты «шашкай». Два купалы на храме Казанскай іконы Божай Маці сімвалізуюць дзве прыроды Хрыста: Божую і чалавечую. Яны нязменная, непадзельна і нерушчыва знаходзяцца ў адной асобе Збавіцеля. Званіца мае шэсць званоў, адзін з іх падараны храму сям'ёй Казакова; ёсць дыстанцыйны званар.

Адкрыццё ў жніўні 2017 г. храма Казанскай іконы Божай Маці ў Лучыне стала значнай падзеяй і паклала пачатак традыцыі святкавання Дня вёскі. Ужо трыццаць гадоў пасля літургіі арганізоўваецца кірмаш, сюды прыязджае шмат гасцей, праходзяць масавыя гулянні. Людзі міхволі ловяць на сабе погляды святога Міхаіла, святога Мікаіла і Маці Божай, чые выявы намаляваныя на знешніх сценах храма. Застаецца толькі здагадацца, ці была гэта мастацкая задумка аўтара, ці ўсё ж гэтакім ёсць асаблівае тлумачэнне. Бо нездарма назвы трох лучынскіх храмаў пераплятаюцца з гэтымі святымі.

Святлана ВАРЫКАВА, настаўнік гісторыі і грамадзянскага выхавання Лучынскай базавай школы Рагачоўскага раёна

«Маладыя краязнаўцы»

(Працяг.
Пачатак на стар. 5)

Змест праграмы

1. Уводзіны

Мэты і задачы краязнаўчага гуртка, знаёмства з яго планам працы на навучальны год і яго абмеркаванне. Наведванне школьнага і раённага краязнаўчага музеяў.

2. Геаграфічнае становішча тваёй малой радзімы

Наш край (вёска, пасёлак, горад, раён, вобласць) на карце краіны, Еўропы. Межы і памеры твайго роднага краю. Геаграфічныя каардынаты, прыродная зона тваёй мясцовасці. Адлегласць тваёй малой радзімы ад характэрных фізіка-геаграфічных пунктаў (экватара, полюса, палярнага круга, мора), гаспадарчых і культурных аб'ектаў (прамысловых цэнтраў, чыгуначных станцый, запаведнікаў, заказнікаў і г.д.).

Практычныя работы.

Нанясенне на контурнай карце межы Беларусі, вобласці, свайго раёна і населенага пункта. Вокамерная здымка свайёй мясцовасці. Складанне тэкставага апісання геаграфічнага становішча тваёй малой радзімы.

3. Геалагічная будова і карысныя выкапні нашага краю

Унутраная будова Зямлі. Становішча тэрыторыі тваёй мясцовасці адносна буйных геаструктурных элементаў, геалагічная гісторыя развіцця тэрыторыі нашай мясцовасці, характарыстыка чацвярычных адкладанняў, мінералы і горныя пароды, іх уласцівасці. Карысныя выкапні нашай мясцовасці, асабліва іх выкарыстання. Геалагічны помнікі прыроды тваёй малой радзімы.

Практычныя работы.

Апісанне геалагічных агульнаў сваёй мясцовасці, збор з іх узораў мінералаў і горных пародаў, апісанне

мінералаў і горных пародаў, вызначэнне іх назвы, складанне калекцыі для школьнага краязнаўчага музея ці краязнаўчага кутка.

4. Рэльеф тваёй мясцовасці

Рэльеф-асобны кампанент прыродна-тэрытарыяльнага комплексу (ландшафта), яго ўплыў на фарміраванне глебы, на гідраграфічную сетку (рэкі, азёры, балоты), размеркаванне расліннасці, клімат і мікраклімат.

Сучасны рэльеф Беларусі і асаблівасці яго ўтварэння. Максімальная і мінімальная вышыні Беларусі. Асноўныя формы рэльефу тваёй мясцовасці (узгорак, яр, пойма ракі, катлавіна, раўніна), іх характарыстыка, асаблівасці ўтварэння. Метады адлюстравання рэльефу на тапаграфічных картах. Асаблівасці змянення рэльефу пад уздзеяннем прыродных фактараў і гаспадарчай дзейнасці чалавека.

Экскурсія на узгорак, рачную даліну. Выдзяленне асноўных элементаў дадзенных форм рэльефу.

Практычныя работы.

Апісанне мясцовых форм рэльефу, вызначэнне з дапамогай самаробнага нівеліра, экліметра і іншых інструментаў іх адноснай вышыні, стромкасці схілаў, шырыні, даўжыні і г.д. Замалёўка ці фатаграфаванне асобных форм рэльефу роднага краю (даў школьнага краязнаўчага музея ці краязнаўчага гуртка).

5. Надвор'е і клімат тваёй малой радзімы

Надвор'е, асаблівасці яго фармавання. Асноўныя тыпы надвор'я твайго роднага краю. Арганізацыя назіранняў за надвор'ем сваёй мясцовасці (тэмпература, воблачнасць, вецер, ападка і атмасферны ціск, вільготнасць паветра) і за працай людзей. Феналагічны назіранні. Сезонныя змены ў прыродзе тваёй малой радзімы. Прагноз

надвор'я на дзень, на тыдзень, на месяц. Надвор'е і гаспадарчая дзейнасць чалавека. Забруджванне атмасфернага паветра пад уплывам тэхнагенных фактараў.

Клімат – шматгадовы рэжым надвор'я пэўнай тэрыторыі. Асноўныя фактары фармавання клімату тваёй малой радзімы, тыпы клімату тваёй мясцовасці, асаблівасці яго фармавання. Тэндэнцыя пацяплення клімату ў канцы XX стагоддзя і яе прычыны.

Экскурсія на метэастанцыю, пункт кантролю за станам атмасфернага паветра тваёй мясцовасці.

Практычныя работы.

Знаёмства з прыборамі для правядзення метэаралагічных назіранняў. Вядзення календара надвор'я і феналагічных назіранняў тваёй мясцовасці. Збор матэрыялаў пра забруджванне паветра мясцовымі прадпрыемствамі.

6. Унутраныя воды тваёй мясцовасці

Вада і яе ўласцівасці. Роля вады ў жыцці чалавека і ў прыродзе. Рэкі, азёры, вадасховішчы, сажалкі сваёй мясцовасці, падземныя воды. Рака, рачная сістэма і рачны басейн. Хуткасць цячэння і расход вады ў рацэ. Воднае жыццё і водны рэжым ракі, яго асаблівасці. Гаспадарчае выкарыстанне ракі. Экалагічны стан ракі і мерапрыемствы па яго паляпшэнню.

Азёры, іх паходжанне, морфаметрычная характарыстыка. Воднае жыццё і водны рэжым возера. Жывёльны свет. Гаспадарчае выкарыстанне. Уплыў гаспадарчай дзейнасці на экалагічны стан возера. Падземныя воды, іх якасць, асноўныя мерапрыемствы па ахове і рацыянальным выкарыстанні падземных водаў. **Экскурсія** на раку, возера, да крыніцы.

Практычныя работы.

Гідралагічнае апісанне ракі, кароткае апісанне яе ба-

сейна. Выток, вусце, даліна, пойма, русла ракі. Звілістаць русла. Вызначэнне рэжыму ракі. Даследаванне проб вады, вызначэнне яе экалагічнага стану.

Вывучэнне возера, яго паходжання. Прыродная характарыстыка возера (рэльеф, водазборы, расліннасць, забалочанасць), памер і канфігурацыя, упадаючыя і выцякаючыя рэкі, характар берагоў, наяўнасць астравоў. Тапаграфічныя здымкі возера. Вызначэнне яго даўжыні і шырыні. Замеры глыбіняў. Рэжым узроўняў вады, лядовы рэжым у тваёй мясцовасці. Донная расліннасць, віды састаў рыб у рэках і азёрах твайго роднага краю. Вызначэнне тэмпературы і хімічнага складу вады. Экалогія возера, яго гаспадарчае значэнне.

7. Глебы нашага краю

Глеба як асобнае цела прыроды, асаблівасці ўтварэння глебы. Марфалагічныя прыкметы глебы. Асноўныя тыпы глебаў, адрозненне між імі. Механічны склад глебы і метадыка яго вызначэння ў палявых умовах. Уплыў глебаў на асаблівасці гаспадарчага выкарыстання. Эрозія глебаў і мерапрыемствы па барацьбе з ёю. Збруджванне глебаў і шлях павышэння іх урадлівасці, меліярацыя і экалагічныя праблемы, што пры гэтым узнікаюць.

Экскурсія на бліжэйшае сельскагаспадарчае поле, гутарка з аграномам аб асаблівасцях глебы сваёй мясцовасці.

Практычныя работы.

Закладка ў полі на розных элементах рэльефа (вяршыня, схіл, падножжа ўзгорка) глебавых разрэзаў, выдзяленне глебавых гарызонтаў, апісанне іх марфалагічных прыметаў. Вызначэнне назвы глебы. Складанне клееных глебавых маналітаў (мікраманалітаў) для школьнага краязнаўчага музея.

Вывучэнне глебавай карты сваёй мясцовасці, выкапіроўка з яе карты выкапіроўка свайго населенага пункта. Выпрацоўка мерапрыемстваў па павышэнню ўрадлівасці глебы прышкольнага даследчага участка.

8. Вывучэнне расліннага свету тваёй малой радзімы

Асаблівасці размеркавання расліннага свету ў тваім краі. Лес, асноўныя яго пароды, іх экалагічны стан. Асаблівасці гаспадарчага выкарыстання драўніны. Іншыя багацці лесу: грыбы, ягады, арэхі і г.д. Аздараўленчая і санітарна-гігіенічная роля лесу. Асноўныя мерапрыемствы па ахове лясоў у дзяржаве і ў тваім родным краі. Луг, тыпы лугоў у тваім краі. Асноўныя віды луговой расліннасці, асаблівасці іх гаспадарчага выкарыстання.

Культурная расліннасць сваёй мясцовасці. Асноўныя харчовыя, тэхнічныя, кармавыя, лекавыя (зёлкі), дэкаратыўныя віды расліннасці тваёй малой радзімы.

Мерапрыемствы па ахове расліннасці Беларусі і твайго краю: запаведнікі, заказнікі, асобныя расліны – помнікі прыроды. Расліны, занесеныя ў Чырвоную кнігу нашай краіны.

Экскурсія ў лес, на луг па вывучэнню відавога складу расліннасці. **Экскурсія** ў батанічны сад, заказнікі, на станцыю юных натуралістаў.

Практычныя работы.

Вызначэнне з дапамогай адпаведнага вызначальніка назваў расліннага свету тваёй мясцовасці. Складанне гербарыя. Складанне карты лекавых расліннага свету тваёй мясцовасці. Вырошчванне некаторых лекавых расліннага свету (зёлак) на прышкольным участку. Вывучэнне памяткі збору і нарыхтоўкі лекавых расліннага свету (зёлак).

Высвятленне народных традыцый па ахове расліннасці ў сваёй мясцовасці.

9. Жывёльны свет сваёй мясцовасці

Фаўна лясоў, лугоў, балотаў, сельскагаспадарчых угоддзяў, яе асаблівасці. Роля чалавека ў рассяленні і ахове жывёлаў. Мерапрыемствы па ахове жывёлага свету. Жывёлы, занесеныя ў Чырвоную кнігу Беларусі.

Экскурсія: знаёмства з жывёльным светам лесу, лугу, па экалагічнай сцэне.

Практычныя работы.

Вызначэнне асноўных відаў жывёлаў на тэрыторыі краю, іх фатаграфаванне. Праслухоўванне магнітафонных запісаў птушых галасоў. Выраб і развешванне птушых домікаў, падкормка птушак, звяроў.

10. Ахова і рацыянальнае выкарыстанне прыродных рэсурсаў роднага краю

Нацыянальныя паркі, запаведнікі і заказнікі, іх роля ў арганізацыі аховы прыроды. Помнікі прыроды Беларусі: паркі, часткі каштоўных пасадак, асобныя рэдкія і векавыя дрэвы, геалагічныя агуленні, валуны, мінеральныя крыніцы. Помнікі прыроды сваёй мясцовасці. Сутнасць стратэгіі рацыянальнага прыродакарыстання.

11. Падвядзенне вынікаў працы

Канферэнцыя. Арганізацыя выставы найлепшых замалёвак і фатаграфіяў, твораў мастацтва з прыроднага матэрыялу, дакладаў і самастойных работ вучняў.

Распрацаваў
Іван ЗАХАРЭВІЧ,
г. Іўе

(План другога года чытайце ў наступным нумары)

Вучэбна-тэматычны план (першы год навучання)

№ п/п	Тэмы	Усяго гадзінаў	У тым ліку тэарэт.	практ.
1	Уводзіны	6	2	4
2	Геаграфічнае становішча тваёй малой радзімы	10	2	8
3	Геалагічная будова і карысныя выкапні нашага краю	14	4	10
4	Рэльеф тваёй мясцовасці	20	4	16
5	Клімат і надвор'е сваёй малой радзімы	20	4	16
6	Унутраныя воды тваёй мясцовасці	22	4	18
7	Глебы нашага краю	20	4	16
8	Вывучэнне расліннага свету тваёй малой радзімы	22	8	14
9	Жывёльны свет сваёй мясцовасці	20	8	12
10	Ахова і рацыянальнае выкарыстанне прыродных рэсурсаў роднага краю	22	8	14
11	Падвядзенне вынікаў працы	40	10	30
	Усяго:	216	58	158

Хочацца, ды нельга

Зіма – гэта не толькі час чараўніцтва, весялосці і падарункаў. На жаль, гэта яшчэ і перыяд розных прастудных захворванняў, а гэтымі гадамі – яшчэ і кавід дадаўся. Часам так сумна, што хочацца... ну вось так хочацца... конча... чаго-небудзь смачнага, прыемнага. Але не ўся ежа будзе на карысць, некаторыя прадукты толькі ўсугубяць хваробу. Іх нельга спажываць у час грыпу, ВРВІ, ангіне ды падобных захворванняў. Ад чаго давядзецца адмовіцца?

Слодыч. Печыва, цукеркі, выпечка ды іншыя кандытарскія вырабы зніжаюць актыўнасць лейкоцытаў, якія патрэбныя для барацьбы з вірусамі і бактэрыямі. Усемагчымыя кандытарскія пасыпкі да таго ж аказваюць раздражняльнае дзеянне на горла і насаглотку. Пажадана пад час хваробы ласавання сухафруктамі, якія крыніца вітамінаў, медам, які мае антыбактэрыяльны і імунастэмулюючы ўласцівасці (прада, часамі нельга і мёд, бо раздражняе горла).

Малочныя прадукты. Яны правакуюць утварэнне слізі ў арганізме, ускладняюць адыходжанне макроты. З іншага боку – ёгурт, ражанка, малако з медам вельмі карысныя ў часе хваробы. Знізіць слізеўтваральны эффект можна з дапамогаю імбіру ці куркумы.

Паўфабрыкаты. Пад час хваробы арганізм траціць усе сілы на барацьбу з інфекцыяй. А такія прадукты, як паўфабрыкаты, толькі ўскладняюць яму задачу, бо патрабуюць стараннага стрававання. У час хваробы ўся ежа павінна лёгка засвойвацца, утрымліваць мінімум солі і не замінаць вываду вадкасці і таксінаў з арганізму.

Смажанае. Смажаная стравы – крыніца вялікай колькасці тлушчу, які таксама вельмі цяжка засвойваецца. Сэрца і печань у час хваробы знаходзяцца на грані сваёй працы, і смажаная ежа ўскладняе працу гэтых органаў. Лепей у гэты час аддаць перавагу курынаму бульёну з гароднінай, які падтрымае сілы і надаць імунастэмулюючае дзеянне.

Арэхі. Яны карысныя ў любы іншы час, толькі не пад час актыўнай хваробы. Гэта крыніца не толькі карысных тлушчаў, вітамінаў і мінералаў, але – і вялікай колькасці калорыяў. Арэхі таксама могуць справакаваць непрыемныя адчуванні ў горле і насаглотцы, што толькі ўсугубіць сімптомы.

Сырыя гародніна і садавіна. Гэта таксама добрая крыніца вітамінаў і мінералаў. Але сырая клятчатка ўскладняць страваванне і адыве шмат сілаў у знясіленага арганізму. Лепей у гэты час гародніну і садавіну варыць, запякаць або тушыць. Цытрусавыя могуць справакаваць абстрактнае такіх сімптомаў, як боль у горле і насарок.

Кава. Кафеін выклікае абязводжанне, што пры хваробе папросту недапушчальна. Вада павінна выводзіць таксіны з арганізму. Кафеін таксама дае нагрузку на сэрца і занадта пераўбуджае нервовую сістэму. А ёй у час хваробы лепей адпачыць.

Заставайцеся здаровыя, сябры, і – да радаснай сустрэчы ў новым годзе! Няхай ежа не будзе атрутаю.

Паводле сайта
foodandmood.com.ua

Курыца да навагодняга стала

Гумарэска

Усе гаспадыні звычайна да святочнага стала рыхтуюць якую-небудзь арыгінальную страву. Маёй жа жонцы захачелася прыгатаваць курыцу, набытую з прыватнага падворку, – каб была асабліва ўкормленая, тады, маўляў, і смачнейшая будзе!

Жонка, калі адпраўляла мяне на рынак, папярэдзіла: – Глядзі ж, не ўлезь у якую-небудзь гісторыю, а то ты заўсёды...

Я ўзяў торбу, грошы і паджгаў выконваць заданне. Доўга хадзіў між радоў, выбіраючы як мага лепшую курыцу да навагодняга стала.

– А гэта выпадкова не пень? – спытаў я, успомніўшы жончыны словы, калі, нарэшце, у адной бабулі нагледзеў прыдатную курыцу.

– Сам ты пень! – буркнула старая, хаваючы грошы. Я кінуў курыцу ў торбу і задаволены пашыбаваў дадому. Але па дарозе з'явілася трывога: нешта ў курыцы вочы заплюшчаныя, можа, акалела?

Я хуценька дастаў яе з торбы, паклаў на снег і пачаў кратаць за схіленую галаву. Курыца раптам падхапілася і, куляючыся, пабегла. Я кінуўся ўслед.

Курыца забілася ў нечы двор. Я давай лавіць яе там. Дзве кабеты і мужчына выбеглі з дому і акружылі мяне.

– Трымай злодзея!

– Гэта ж мая курыца! – даводзіў я.

– Ведаем мы такіх гаспадароў, што ў чужым двары курэй разводзіць! Клічце міліцыю! – заломваў мне рукі мажны дзяцок гадоў пад сорак.

Першы раз у жыцці я сустрэў Новы год не дома...

Міхась СІБА

«Зімовая вішня» ў вашым доме

Яшчэ адна экзатычная ягада перастае быць для нас нязвычайна. Хурма. Праўда, не кожнаму яна да смаку. Але на сёння вязучы эффект, што надае шкурка, практычна знік, бо хурму скрыжоўваюць з іншымі фруктамі. Салодкая, з прыемнаю структурай, яна – вітамінны і лекавы прадукт. Прапануем некалькі фактаў, што распавядаюць пра гэтую яркую ягаду.

* У перакладзе з лаціны хурма – «ежа багоў». Яшчэ я называюць «зімоваю вішняй», «сліваю багоў», «кітайскім персікам», «сэрцавым яблыкам».

* Хурма змяшчае шмат бэта-карціну – ягонае колькасць тут большае, чым у гарбузе, таматах, перцы. Гэты элемент адказны за здароўе скуры, вастрыню зроку. Карысны і тым, хто мае нікацінавую залежнасць, то бок курцам.

* Хурма лічыцца больш карыснаю за яблыкі за кошт большай колькасці ў ёй калію, натрыю, жалеза, марганцу. Яшчэ ў ёй нямала харчовых валокнаў, што карысныя для працы страўніка, выводзяць з арганізму таксіны.

* Хурма дапамагае ў барацьбе з депрэсіяй і восенска-зімоваю нудотаю. Яна мае шмат магнію, што заспакойвае і настрайвае чалавека на пазітыў, і фруктозы з глюкозаю, якія наўпрост павышаюць настрой. Ну, і хурма робіць дзень больш прыемным адным сваім яскравым колерам – сонечна-апелінавым.

* Хурма добра спаталяе голад, а пры тым – нізкакаларыйны

прадукт. Гэтым карыстаюцца спартсмены і ўсе, хто пільнеўца свая вагі.

* У спелай хурмы шкурка цвёрдая, гладкая, але празрыстая настолькі, што можна пабачыць валокны і желепадобную мякаць ягады. Чым мякчэйшая хурма на дотык, тым яна смачнейшая.

* Хурма багатая на вітамін С, таму будзе вітамінным памочнікам у прафілактыцы сезонных прастудаў. Існуюць нават рэцэпты паласканняў і настоек на аснове хурмы, але дастаткова і проста ўжываць яе ў ежу.

* Каб пазбыцца вяжучага эфекту шкуркі хурмы, неабходна пакласці яе ў лядоўню (маразільную камеру) на некалькі гадзінаў. Або – на некалькі дзён у цэлафанавы пакет разам з яблыкамі. Хурма даспее і страціць сваю «нясмачную ўласцівасць». Ну, альбо папросту абіраць шкурку.

* Хурма выкарыстоўваецца не толькі як десерт, яе дадаюць у салаты, выпечкі, сушаць і потым ядуць як цукеркі. Хурма дадае страве пікантнасці і разнастайнасці.

* У хурме маецца багата калію, што ўплывае на працу сэрца і сасудаў.

Можна меркаваць, што нехта з чытачоў захоча такія карысныя плады вырошчваць самастойна. Коротка спынімся на тым, якіх расціць дрэўца хурмы і даглядаць за ім.

Костачкі са з'едзенай ягады неабходна прамыць і прасушыць. Перад пасадкаю ў грунт іх абавяз-

кова трэба абеззаразіць (апусціць на 48 гадзінаў у раствор перманганата калія). Сухую костачку трэба змясціць у гаршок з глебаю на глыбіню 2 см, накрыць цэлафанам і паставіць у цёплае месца. Каб хутчэй з'явіўся парастак, костачкі трэба злёгка пацерці наждачнай паперай зверху і па баках. Парасткі павінны з'явіцца праз 2 тыдні. Гаршчок, накрыты цэлафанам, патрэбна праветрываць і паліваць. Калі з'явіцца першыя парасткі, плёнку можна зняць, а парасткі перасадзіць у зямлю.

Таксама прарошчваюць хурму ў ваце. Неабходна кожную костачку абгарнуць вільготнай ватай, пакласці ў цэлафанавы пакет і змясціць у цёплым месцы. Пакет варта адкрываць, каб свежае паветра трапіла да насення і каб выпаралася лішняя вільгаць. Па меры прасыхання ваты яе неабходна змочваць вадой.

Пасля ўзыходу парасткаў створкі костчак абавязкова трэба выдаліць іголкаю ці манікюрнымі

нажніцамі, каб расліна магла развівацца. Парастак хурмы хутка павялічваецца, дасягае 15 см. Таму дрэўца неабходна рэгулярна перасаджваць у прасторную ёмістасць.

Улетку яго неабходна выстаўляць на добра асветленае месца ў двары ці на балконе. Каб лісце не атрымала апёкі, іх неабходна «прывучаць» да сонечнага прамяня паступова.

Увосенні гаршчок неабходна перанесці ў склеп, папярэдне накрывшы грунт слоём вільготнага пілавніна. У лютым-сакавіку трэба правесці перавалку, паліць і паставіць на асветленае месца. Маладыя сеянцы фармуюць у дрэўца. На ўзроўні 0,3-0,5 см ад караню неабходна прышчыпнуць, каб дрэўца разгалінавалася. Патрэбна пакінуць тры вярхушачныя парасткі, а калі дасягнуць 30 см, іх трэба прышчыпнуць для фармавання галінак другога парадку. Такім чынам, гушчыню крон можна рэгуляваць прышчыпваннем верхніх растуць галінак.

У пакаёвых умовах хурма вырастае да 1,5 м. Першыя кветкі, а за імі – плады, з'яўляюцца на трэці год улетку.

І яшчэ колькі парадаў. Празмерныя паліў можа прывесці да гібель расліны. Узімку яе неабходна трымаць у прахалодным памяшканні (блізу +5°C), паліваць вадой пакаёвай тэмпературы, а лісты абшчыраць. Калі на дрэве з'явіцца плады, не варта выносіць яго ў цяплейшае месца. Нізкія тэмпературы больш спрыяльныя для ягад, так яны стануць больш салодкімі і страцяць вязкасць.

Падрыхтаваў Ул. АДЗІМІП

СТУДЗЕНЬ

14 – Вронская Вольга Анатольеўна (1971, Ліда), спявачка, заслужаная артыстка Беларусі, педагог – 50 гадоў з дня нараджэння.

14 – Макушок Маркел Емяльянавіч (1881 – 1952), вучоны ў галіне заалогіі, акадэмік Беларускай акадэміі навук – 140 гадоў з дня нараджэння.

15 – «Сельская газета. Беларуская ніва» (Мінск; 1921) – 100 гадоў з пачатку выдання.

15 – Калінковіч (сапр. Калянковіч) Мікалай Мікалаевіч (1951, Лунінецкі р-н – 1990), пісьменнік, літаратуразнаўца, крытык, публіцыст, уладальнік шэрага ўрадавых узнагародаў – 70 гадоў з дня нараджэння.

16 – Міцкевіч Мікалай Антонавіч (1901, Парычы – 1954), тэатральны актёр і рэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 120 гадоў з дня нараджэння.

16 – Юрэвіч Антон Лукіч (1911, Бялыніцкі р-н – 1986), мовазнаўца, які ўнёс значны ўклад у лінгвістычную тэрміналогію, агульнае мовазнаўства, метадзку выкладання беларускай мовы ў школе і інш., – 110 гадоў з дня нараджэння.

16 – Лазоўскі Юрый Віктаравіч (1931 – 1993), артыст аперэты, заслужаны артыст Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

16 – Трафімчук Алег Рыгоравіч (1941, Мінск – 1984), архітэктар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1977) – 80 гадоў з дня нараджэння.

17 – Мацкевіч Мікалай Пятровіч (1941, Зэльвенскі р-н), рэжысёр, заслужаны работнік культуры Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

17 – Станкевіч Сяргей Леанідавіч (1961, Слуцк), танцоўшчык, заслужаны артыст Беларусі – 60 гадоў з дня нараджэння.

18 – «Беларусь» (Мінск; 1921), дзяржаўнае ордэна «Дружбы народаў» выдавецтва – 100 гадоў з часу заснавання.

19 – Паплаўская Наталля Мікалаеўна (1931), мастак, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1970) – 90 гадоў з дня нараджэння.

21 – Бажэнаў Віктар Пятровіч (1941), артыст аперэты, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

Навагоднія сітуацыі

Падарункі з наміткам

У гандлёвым цэнтры мужчыны выбіраюць навагоднія падарункі.

– Не ведаю, што купіць! – заклапочана кажа адзін з іх. – У тым годзе падарыў дачцэ скрыпку, каб заахвоціць яе займацца музыкай, аднак гэта ні да чаго не прывяло...

– Не вы адзін такі гаротнік! – падтрымаў яго другі мужчына. – Тое ж самае было і ў мяне, калі я падарыў сваёй цешчы чамадан...

«Парадавала» начальніка

Жонка вярнулася з рэстарана з карпаратыўнай вечарыны, што зладзілі напярэдадні Новага года. У радасным настроі распавядае мужу:

– Вечар прайшоў выдатна! Мой начальнік Віталь Сямёнавіч папрасіў мяне праспяваць што-небудзь. Я выканала раманс. – Правільна зрабіла, – адобрыў муж. – Не магу цяпець гэтага вашага Віталія Сямёнавіча!

Клопат пра цешчу

Цешча сустрэла Новы год у сям'і дачкі. Некалькі дзён была ў гасцях, засядзелася. Нарэшце пачала збірацца дадому. Пытае ў зяця:

– Толічак, ты, выпадкова, не ведаеш, калі заўтра адыходзіць мой цягнік?

– З гэтага моманту, дарагая мамачка, да вашага ад'езду засталася роўна шаснаццаць гадзінаў, дваццаць хвілінаў і трыццаць секундаў!

Заніцаў Міхась СІВА

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПРЫЗНАКА (заканчэнне артыкула). На Слонімсччыне ўсім мужчынам, якія ўваходзілі ў склад вясельнай дружны, прышывалі да шапак пучок засушанага гарошку з чырвонай стужкай (жыцкай).

Прызнакамі служылі таксама хусткі: адну хустку завязвалі маладому на шыю, а другую – пад каляровы пояс, які падвязвала яму нявеста

або яе маці. Такія ж хусткі ў якасці прызнакаў затыкалі за паясы дружкі нявесты дружкам жаніха. Дружыну маладога адзначалі і спецыяльна выштыты для гэтага ручнікімі: старшаму дружку ручнікі павязвалі накрыв праз плечы. У Маладзечанскім раёне і цяпер хросная маці нявесты павязвае ручнікімі старшага дружка праз плячо, а астатніх – у поясе («значыць сватаў»).

Розныя прызнакі мела і нявеста: два вянкi (адзін большы, другі маленькі) на галаве, кветку (сучок, гірлянда) на грудзях і ручнік, прывязаны да рукі. У старшай дружкі ў якасці прызнакі былі меншы, чым у маладой, вянок на галаве і кветка на грудзях, а ў астатніх дружкаў толькі кветкі на грудзях. У прыдрых, калі нявеста захавала цнатлівасць, таксама былі прызнакі: у жанчынаў сучкі каліны і чырвоныя стужкі на намітках, а ў мужчынаў – разнокалерныя паясы з перавагай чырвонага колеру, за якімі былі заткнутыя пучкі каліны.

Была прызнака і ў старшай караваніцы – кветка з чырвонай стужкай на намітках.

ПРЫКАЗКА – жанр народнай паэтычнай творчасці; капроткі, лагічна і граматычна завершаны афарыстычны выраз, які адлюстроўвае шматвяковы жыццёвы вопыт і мудрасць народа часцей за ўсё ў мастацка-вобразнай форме і ўжываецца пераважна ў пераносным значэнні.

Тэматычна прыказкі вельмі разнастайныя. У іх адлюстраваліся жыццё і сямейны побыт чалавека, ацэнка яго маральных якасцяў, трапныя назіранні, а таксама разважанні і павучанні. Генетычна да прыказак вельмі блізкія прымаўкі.

Паводле сваёй структуры прыказкі звычайна двухчленныя, нярэдка рыфмаваныя, мова іх багатая на метафары, параўнанні, эпітэты, алёгорыі і інш. выяўленчыя сродкі: «Так і жылі раней: хто хлусіць, той вып'е і закусіць, а хто

праўду скажа, той і так спаць ляжа»; «Як пасцелешся, так і наспішся»; «Пакуль з багатага лух, то з беднага дух»; «Хто працуе, той святкуе»; «Ад навукі галава не баліць, ад работы рукі не сохнуць» і інш. Лаканічнасць і трапнасць думкі, мастацкая выразнасць абумоўліваюць шырокае бытаванне прыказак у жывой гутарковай мове, у творах мастацкай літаратуры. Часам у пэўным рэгіёне прыказка можа адрознівацца ад агульназафіксаванай – словам, формамі слова ці інш.

Беларускія прыказкі збіраюць І. Насовіч, П. Шпілеўскі, У. Дабрэвольскі, Я. Ляцкі, Ф. Янкушкі, Р. Барадулін, С. Панізьнік і інш.

ПРЫКЛАДЗІНЫ – памінальны звычай па нядаўна памерлым сваяку. Называліся таксама прыклады. Адбываліся звычайна ў бліжэйшую пасля пахавання восень або перад запускам Вялікага посту і Сёмухай. Калі не атрымлівалася ў першы год, то рабілі прыкладзіны на 3-і ці 7-ы год (Пішчына).

Прыкладзіны заключаліся ў тым, што сваякі, адбыўшы набажэнства ў храме, ішлі на могілкі, дзе ўпарадкавалі магілу: ставілі крыж, камень ці абчасаную гранямі калоду (прыкладку), абкладвалі насып дзёрнам і г.д. Навёўшы парадак, расцілалі па магіле абрус і паміналі.

Прыкладзіны – своеасаблівае завяршэнне цыкла прыватных памінак.

У наш час водгуллем гэтай традыцыі можна лічыць звычай да года пасля пахавання ставіць надмагільны помнік.

Прызнакі ў маладога і свата. Немавічы, Сарненскі павет, 1930-я гг.

Прызнакі ў свата. Лявонпаль Мёрскага раёна, 1968 г.